

УДК 343.432

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-515-528](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-515-528)

Політова Анна Сергіївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, Маріупольський державний університет, вул. Преображенського, 6, м. Київ, 03037, тел.: (050) 871-58-65, <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ: ЧИ Є ПОТРЕБА В УДОСКОНАЛЕННІ?

Анотація. Стаття присвячена аналізу практики притягнення до кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення та розробка шляхів підвищення ефективності боротьби з цим явищем.

Відзначено, що насильницьке зникнення є грубим і комплексним порушенням прав людини. Також такі діяння фактично означають позбавлення людини волі з подальшою відмовою визнати факт позбавлення її волі або приховування інформації про подальшу долю цієї особи.

Встановлено, що Законом України від 12 липня 2018 р. № 2505-VIII «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», яка з однієї сторони якби є імплементацією положень Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р. у національне законодавство, КК України доповнено ст. 146-1 «Насильницьке зникнення».

Проведено аналіз статистичної інформації щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень з 2014 р. по червень 2023 р. за ст. 146 КК України та ст. 146-1 КК України. Зроблено висновок, що у статистичній інформації до 2020 року не відображались обліковані кримінальні правопорушення за насильницьке зникнення, а у Єдиному державному реєстрі судових рішень не має жодного вироку за ст. 146-1 КК України. Зауважено, що пропозицій щодо удосконалення ст. 146-1 КК України серед зареєстрованих законопроектів не має, а єдині зміни редакції ст. 146-1 КК України стосувалися виключення примітки (Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2812-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування»).

На підставі аналізу наукових публікацій з проблем кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення та практики застосування ст.ст. 146, 146-1 КК України виділено деякі дискусійні аспекти щодо елементів складу цього кримінального правопорушення, зокрема, об'єкта та суб'єкта.

Зроблено висновок про необхідність удосконалення статті 146-1 КК України. Це пов'язано, по-перше, з неправильним визначенням основного

безпосереднього об'єкта, яким є безпека людства, а право на свободу – додатковим безпосереднім об'єктом. Також визначення «представника іноземної держави» створює певні складнощі, оскільки такими особами також можуть бути громадяни України, діяння яких можуть кваліфікуватися за ст. 111-1. Колабораційна діяльність або ст. 111-2. Пособництво державі-агресору КК України

Ключові слова: насильницьке зникнення, представник іноземної держави, безпека людства, кримінальна відповідальність, незаконне позбавлення волі

Politova Anna Serhiivna Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Law Department, Mariupol State University, Preobrazhenskogo St., 6, Kyiv, 03037, tel.: (050) 871-58-65, <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

ENFORCED DISAPPEARANCE: IS THERE ROOM FOR IMPROVEMENT?

Abstract. The article analyzes the practice of criminalizing enforced disappearance and develops ways to improve the effectiveness of combating this phenomenon.

It is noted that enforced disappearance is a gross and complex violation of human rights. Also, such acts actually mean deprivation of liberty with the subsequent refusal to recognize the fact of deprivation of liberty or concealment of information about the fate of this person.

The author establishes that the Law of Ukraine No. 2505-VIII “On the Legal Status of Missing Persons” dated July 12, 2018, which, on the one hand, seems to be the implementation of the provisions of the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance of December 20, 2006 into national legislation, supplemented the Criminal Code of Ukraine with Article 146-1 “Enforced Disappearance”.

The author analyzes the statistical information on the number of registered criminal offenses from 2014 to June 2023 under Article 146 of the Criminal Code of Ukraine and Article 146-1 of the Criminal Code of Ukraine. It is concluded that the statistical information until 2020 did not reflect the registered criminal offenses for enforced disappearance, and the Unified State Register of Court Decisions does not contain any sentences under Article 146-1 of the Criminal Code of Ukraine.

It is noted that there are no proposals to improve Article 146-1 of the Criminal Code of Ukraine among the registered draft laws, and the only changes to the wording of Article 146-1 of the Criminal Code of Ukraine concerned the deletion of the note (Law of Ukraine of December 1, 2022, No. 2812-IX "On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Improving Liability for Torture").

Based on the analysis of scientific publications on the issues of criminal liability for enforced disappearance and the practice of application of Articles 146, 146-1 of the Criminal Code of Ukraine, the author identifies some controversial aspects regarding the elements of this criminal offense, in particular, the object and the subject.

The author concludes that Article 146-1 of the CC of Ukraine needs to be improved. This is due, firstly, to the incorrect definition of the main direct object, which is the security of humanity, and the right to freedom is an additional direct object. Also, the definition of “representative of a foreign state” creates certain difficulties, since such persons may also be citizens of Ukraine, whose actions may be qualified under Art. 111-1. Collaboration activities or Art. 111-2. Aiding the aggressor state of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: enforced disappearance, representative of a foreign state, human security, criminal liability, illegal deprivation of liberty.

Постановка проблеми. Не викликає сумніву те, що насильницьке зникнення є грубим і комплексним порушенням прав людини. Окрім того, такі діяння фактично означають позбавлення людини волі з подальшою відмовою визнати факт позбавлення її волі або приховування інформ+мації про подальшу долю цієї особи.

Можна погодитися із В. Цвікі, яка відзначає, що «такі прояви є особливо поширеним явищем в державах, в яких відбуваються внутрішні конфлікти. З метою запобігання практиці насильницьких зникнень в другій половині ХХ століття був створений договірний механізм міжнародно-правового захисту осіб на універсальному та регіональному рівнях. До 80-х років насильницьке зникнення розглядалося не як окреме порушення права людини, а як сукупність порушення інших фундаментальних прав людини. З моменту створення Робочої групи з насильницьких та недобровільних зникнень в 1980 р. офіційно зареєстровано 51531 актів насильницьких зникнень в 90 державах світу. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. стала першим міжнародно-правовим зобов’язальним актом, в якому гарантується абсолютне право людини не піддаватися насильницьким зникненням» [1, с. 1].

Що ж стосується нашої держави, то Законом України від 12 липня 2018 р. № 2505-VIII «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», яка з однієї сторони якби є імплементацією положень Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р. у національне законодавство, стало доповнення КК України ст. 146-1 «Насильницьке зникнення». Але сьогодні актуальним є питання: чи потребує ця стаття удосконалення та наскільки вона ефективна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення присвячено наукові праці таких українських вчених як О. Авраменка, А. Андрушка, В. Ліпіної, О. Маріна, О. Наумової, Л. Старостенко. Питанню міжнародно-правового захисту осіб від насильницьких зникнень присвячено дисертаційне дослідження В. Цвікі. Окрім того, не дивлячись на те, що проблема кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення стала предметом наукового пошуку І. Якименко, С. Ромашкіної, О. Денисюк й І. Онишкевич, комплексного дослідження не проведено. Це вказує на необхідність подальшої розробки цієї теми.

Мета статті є аналіз практики притягнення до кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення та розробка шляхів підвищення ефективності боротьби з цим явищем.

Виклад основного матеріалу. В інформаційній довідці Моніторингової місії ООН з прав людини «Насильницькі зникнення в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією)», опублікованою 31 березня 2021 р. зазначено, що «з початку окупації Автономної Республіки Крим і міста Севастополя (Україна) в 2014 році УВКПЛ задокументувало 43 випадки насильницького зникнення у Криму. Насильницькі зникнення вчинялися здебільшого в формі викрадення; серед жертв – 39 чоловіків і 4 жінки. Перший задокументований випадок насильницького зникнення мав місце 3 березня 2014 року, а найостанніший за часом – 23 травня 2018 року. З 43 жертв насильницького зникнення 11 осіб (усі – чоловіки) залишаються зниклими безвісти, а один чоловік перебуває під вартою» [2].

Проте, ще 15 лютого 2015 р. МВС України оприлюднило список з даними про 1331 зниклих безвісти осіб в зоні воєнного конфлікту. За даними управління Національної поліції України в Донецькій області з квітня 2014 р. до початку 2017 р. на підконтрольній території Донецької області зникли безвісти 2727 осіб, доля 1053 з них невідома. За даними Луганської обласної військово-цивільної адміністрації на території області розшукується 1205 осіб, знайдено 633 людини, доля 572 залишається невідомою. У базі даних громадської організації «Мирний берег» наявна інформація про 2878 зниклих безвісти за весь час воєнного конфлікту. На кінець травня 2018 р. в базі даних нараховується 1148 зниклих, з них військових – 150, цивільних – 998, невпізнаних загиблих – 152 [3].

Що ж стосується ситуації після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, то В. Мірошніченко відзначає, що «станом на 19 лютого Т4Р було задокументовано таку кількість випадків насильницького зникнення: Херсонська область – 507 випадків; Житомирська область – 1 випадок; Донецька область (без урахування м. Маріуполя) – 9 випадків; м. Маріуполь –

2 випадки; Миколаївська область – 11 випадків; Запорізька область – 234 випадки; Київська область – 19 випадків; Сумська область – 13 випадків; Чернігівська область – 30 випадків; Луганська область – 31 випадок; Харківська область – 143 випадки. Загалом, було зафіксовано 1000 випадків, які можна попередньо кваліфікувати як насильницьке зникнення людини відповідно до статті 7 (1) (i) Римського статуту Міжнародного кримінального суду» [4]. Також він зазначає, що «загальна кількість випадків насильницького зникнення осіб на території України з 24 лютого 2022 р. може значно перевищувати зафіксовану нами цифру. За запитом УГСПЛ Національною поліцією України надано інформацію, що у період з 24 лютого 2022 року до 07 лютого 2023 р. зареєстровано 19967 заяв та повідомлень за фактами зникнення осіб безвісти за особливих обставин. З них станом на 07 лютого 2023 року у державному розшуку перебуває 19635 осіб» [4].

Проведений нами аналіз статистичної інформації щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень з 2014 р. по червень 2023 р. за ст. 146 КК України та ст. 146-1 КК України представлено у вигляді Малюнку 1 та Малюнку 2.

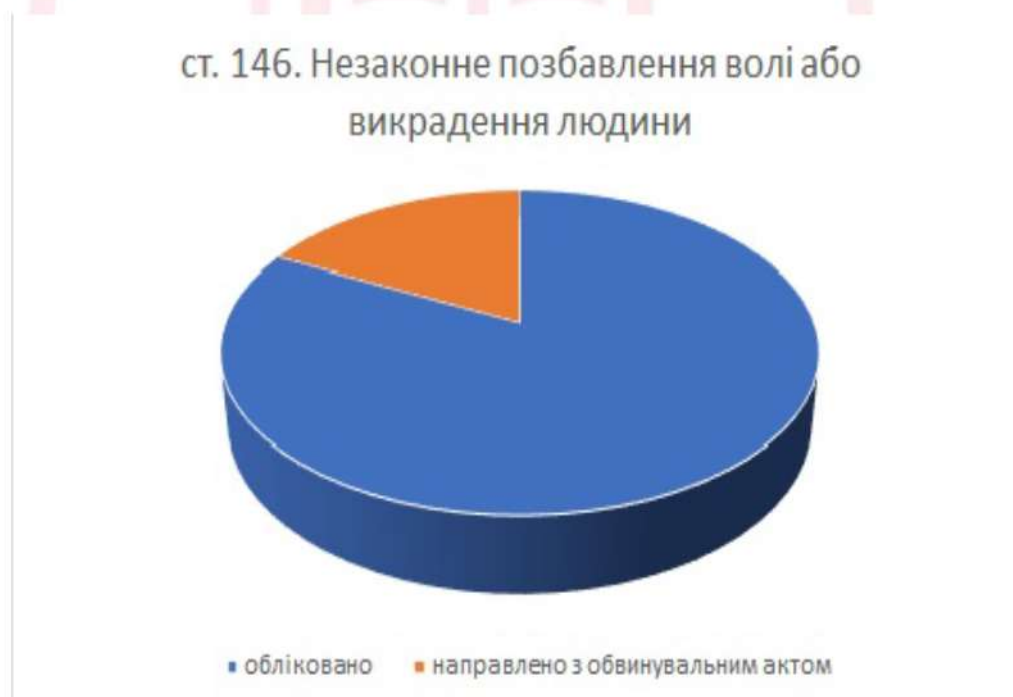

Рис. 1. Обліковані кримінальні правопорушення за ст. 146 КК України та направлені з обвинувальним актом до суду з 2014 р. по червень 2023 р.

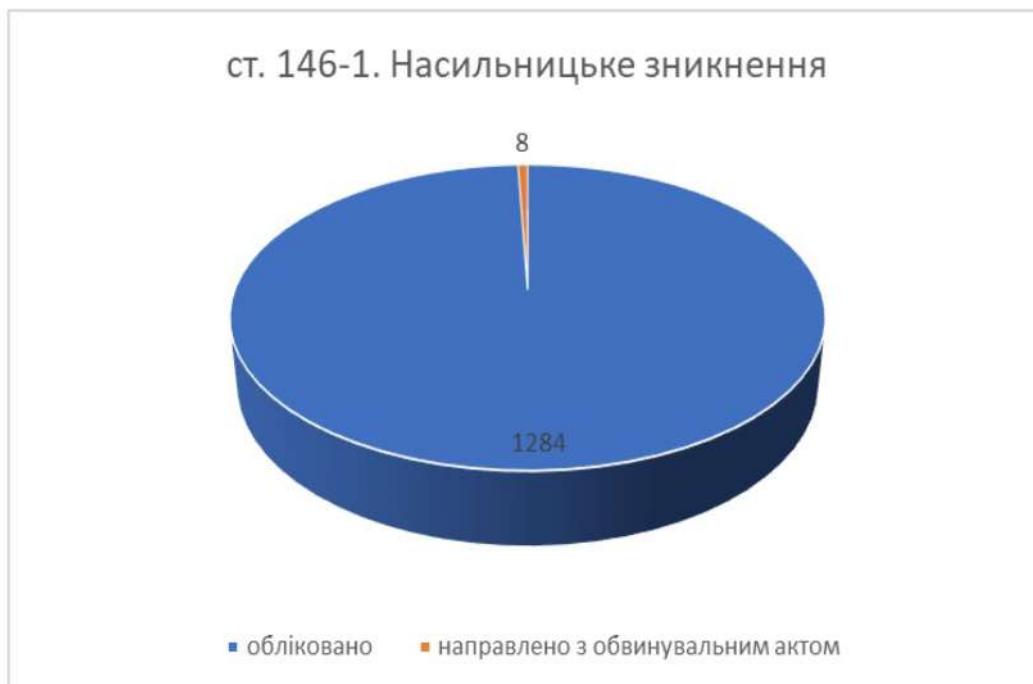

Рис. 2. Обліковані кримінальні правопорушення за ст. 146-1 КК України та направлені з обвинувальним актом до суду з 2020 р. по червень 2023 р.

Також варто відзначити, що не дивлячись на те, що КК України було доповнено ст. 146-1 КК України у липні 2018 року, проте у статистичній інформації до 2020 року не відображались обліковані кримінальні правопорушення за насильницьке зникнення [5, с. 603], у Єдиному державному реєстрі судових рішень жодного вироку за ст. 146-1 КК України станом на серпень 2023 р. не має. Це вказує на певні складнощі при кваліфікації.

Про можливі складнощі при кваліфікації кримінально протиправних діянь за ст. 146-1 КК України зауважував О. Бабіков та наводив такі аргументи:

«По-перше. У тексті Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. двічі наголошується, що насильницьке зникнення належить до злочинів проти людства (аналогічними є й положення підпункту «і» пункту 1 ст. 7 «Злочини проти людяності» Римського статуту Міжнародного кримінального суду).

Проте вітчизняні парламентарі передбачили відповідальність за це кримінальне правопорушення у Розділі III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи» Особливої частини Кримінально кодексу України. Такий підхід був, ймовірно, зумовлений сутнісними характеристиками насильницького зникнення у ст. 2 Конвенції, де зазначено про протиправні дії у формі «викрадення» та «позбавлення волі». Звідси

безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення у ст. 146-1 Кримінального кодексу України є воля особи.

По-друге. Формулюючи об'єктивну сторону насильницького зникнення в обох частинах статті 146-1 Кримінального кодексу України, законодавець виходив з приписів статей 2 та 6 цієї Конвенції. Однак, порівняно з міжнародними нормами, ст. 146-1 Кодексу не передбачила вказівки на:

а) конструкцію «залишення особи без захисту закону» як наслідок вчинення протиправних дій;

б) співучасть у цьому діянні;

в) обставини, що можуть пом'якшувати (сприяння поверненню зниклої особи живою, з'ясуванню обставин насильницького зникнення або встановленню особи виконавців акту насильницького зникнення) або обтяжувати (смерть зниклої особи, вчинення акту насильницького зникнення стосовно вагітних жінок, неповнолітніх, інвалідів або інших особливо вразливих осіб) кримінальну відповідальність.

По-третє. Проблемними для кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення є також труднощі у тлумаченні низки юридичних конструкцій, дублювання кримінально-правових термінів, наявність численної пунктуації при описі складу кримінального правопорушення, відсутність логіки при формулюванні санкцій, диспропорція при визначенні понять «представник держави» та «представники іноземної держави» у примітці до ст. 146-1 Кримінального кодексу України тощо.

Слід зважати і на те, що у цій нормі наведено лише типові форми, що полягають у позбавленні волі людини (арешт, затримання, викрадення), відтак їх перелік не є вичерпним, а тому юридична конструкція «позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі» означає, що можуть бути вчинені подібні протиправні дії, що виключатимуть виявлення людиною своєї справжньої волі (наприклад, безпідставний привід або тримання під вартою)» [6].

Про певні недоліки ст. 146-1 КК України вказує і А. Андрушко. Зокрема, він відзначає, що «виходячи з буквального тлумачення диспозиції ч. 1 ст. 146-1 КК України можна зробити висновок, що для інкримінування особі аналізованого злочину необхідно, аби вона позбавила людину свободи, а потім відмовилася визнати відповідний факт або ж приховала дані про долю такої людини чи місце її перебування. Водночас видається, що такий висновок суперечить самій ідеї злочину насильницького зникнення, для якого визначальне значення має подальша відмова визнати факт арешту, затримання, викрадення чи позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховування даних про долю такої людини чи місце її перебування (нагадаємо, що насильницьке зникнення може бути результатом не лише незаконного позбавлення свободи, але й дій, що спершу були законними). На

наш погляд, вирішити окреслену проблему можна лише шляхом викладення диспозиції ч. 1 статті про відповідальність за насильницьке зникнення у новій редакції. Можливим її варіантом є такий: «Відмова представника держави, в тому числі іноземної, визнати факт позбавлення людини свободи або ж приховування вказаною особою відомостей про долю такої людини чи місце її перебування» [7, с. 146-147].

Такі думки вчених вказують на існування певних проблем при кваліфікації насильницького зникнення. Проте проведений нами аналіз законопроектів свідчить про те, що пропозицій щодо удосконалення ст. 146-1 КК України не було (див. Малюнок 3.). Разом з тим, Законом України від 1 грудня 2022 р. № 2812-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування» примітку до статті 146-1 виключити.

Результати пошуку законопроектів, зареєстрованих Верховною Радою України Знайдено законопроектів: 4

Критерії пошуку:
Проекти, зареєстровані за всі сесії IX скликання
Назва законопроекту або слова з назви : Про правовий статус осіб, зниклих безвісти

Номер реєстрації	Дата реєстрації	Назва законопроекту
4495	15.12.2020	Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти"
4495/П	18.03.2021	Проект Постанови про прийняття за основу проекту закону України про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти"
7244	02.04.2022	Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти"
7288	15.04.2022	Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти" щодо удосконалення правового статусу та правового регулювання розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин

Законопроектів на сторінці

Рис. 3. Законопроекти щодо безвісти зниклих

Проведений нами аналіз наукових публікацій з проблем кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення та практики застосування ст.ст. 146, 146-1 КК України дозволяють виділити деякі дискусійні аспекти:

1. *Об'єкт насильницького зникнення.* Розділ III. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи Особливої частини ставить під охорону волю (свободу), честь та гідність особи. Саме тому основним безпосереднім об'єктом насильницького зникнення прийнято вважати волю (свободу) особи.

Разом з тим, А. Андрушко відзначає, що об'єктом насильницького зникнення слід визнавати безпеку людства. На його погляд, перенесення кримінально-правової заборони насильницького зникнення із розділу III до

розділу XX Особливої частини КК України дозволить краще відобразити специфічну юридичну природу розглядуваного діяння, дозволить уникнути плутанини у правозастосовній практиці. Зауважимо, що в кримінальному законодавстві Австралії (ст. 268.21), Азербайджану (ст. 110), Киргизстану (ст. 382), Литви (ст. 100-1), Перу (ст. 320) і Сальвадору (ст.ст. 364-366) насильницьке зникнення визнано злочином проти миру та безпеки людства [8, с. 243-244].

Деякі дослідники вважають, що «наявність у цьому складі злочину ознаки приховування даних про долю людини, свідчить про таке: по-перше, на відміну від «звичайного» позбавлення волі чи викрадення людини, насильницьке зникнення може тривати й тоді, коли обмеження фізичної свободи та волі особи реально уже припинилось через її смерть; по-друге, такого роду злочинні діяння порушують не лише суспільні відносини щодо забезпечення волі особи, але і суспільні відносини у сфері правосуддя» [9, с. 25].

Відзначимо, що ст. 29 Конституції України закріпила право кожної людини на свободу та особисту недоторканність. На міжнародному рівні право на свободу закріплено поряд з правом на життя та особисту недоторканність. Так, Загальна декларація прав людини проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах (ст. 1) і кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст. 3). Ці положення знайшли своє втілення і подальший розвиток в інших міжнародно-правових актах, наприклад, у п. 1 ст. 9 Міжнародного пакту про громадські та політичні права.

Вважаємо, що право на свободу – це гарантована державою природна можливість людини вибрати за власним бажанням місце свого проживання, вільно переміщуватись територією держави та за її межі, здійснювати будь-які дії незалежно від внутрішніх переконань (волі) інших [10, с. 11]. Враховуючи таке тлумачення права на свободу законодавець неправильно визначив основний безпосередній об'єкт цього посягання, адже здебільшого такі діяння властиві саме під час збройного конфлікту¹. Це вказує на те, що при насильницькому зникненні право на свободу виступає додатковим безпосереднім об'єктом, а основним безпосереднім об'єктом є безпека людства.

2. Як ми вже раніше відзначити, що ми стикнулася з подібною кваліфікацією дій при насильницьком зникненні за ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини». Відстоюючи таку точку зору щодо

¹ Відповідно до міжнародного гуманітарного права вирізняють два види збройних конфліктів: міжнародний збройний конфлікт (конфлікт між двома і більше державами) та збройний конфлікт неміжнародного характеру (конфлікт, що відбувається на території однієї держави, зіткнення неміжнародного характеру).

такої кваліфікації дій винних осіб, правоохоронці доводять наявність у діях винних осіб об'єктивної сторони незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Усі аргументи проти такої кваліфікації не сприймається, обґрунтовується відсутністю у КК України норми, яка б охоплювала протиправні дії щодо викрадення чи позбавлення людини волі в будь-якій іншій формі або приховування даних про її долю чи місцеперебування. Гострим питанням цієї проблеми стає також і суб'єкт злочину [11, с. 141].

Суб'єкт насильницького зникнення – спеціальний: ним є представник держави, у тому числі іноземної держави (ч. 1), зокрема такий, що є керівником (ч. 2).

У примітці до ст. 127 КК України зазначено: «1. Під представниками держави у цій статті і статті 146-1 цього Кодексу слід розуміти службових осіб, а також осіб, які виступають як офіційні, чи діють з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди.

2. Під представниками іноземної держави у цій статті і статті 146-1 цього Кодексу слід розуміти осіб, які діють як державні службовці іноземної держави або проходять військову службу у збройних силах, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах, або осіб, які займають посади в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства, або які діють за наказом таких осіб, а також представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд і груп найманців, утворених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, до якої входять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України» [12].

Але, насамперед, чи потрібно вказувати на представників конкретної іноземної держави, такої як РФ, у КК України? Теоретично неможливо виключити можливість того, що інші країни також можуть провести незаконний референдум та створити самопроголошені органи, які узурпують виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України. По-друге, чи вірно тлумачення терміну «представник іноземної держави», яке запропоновано в цьому контексті, адже ми здебільшого звужуємо його лише на РФ?

У Конвенції про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів (ратифікована Верховною Радою СРСР 26 грудня 1975 р.; набула чинності

20 лютого 1977 р.) у ч. 1 ст. 1 дано тлумачення особи, яка користується міжнародним захистом, під якою розуміють:

а) глава держави, у тому числі кожний член колегіального органу, який виконує функції глави держави згідно з конституцією відповідної держави, глава уряду чи міністр закордонних справ, який перебуває в іноземній державі, а також супроводжуючі члени його сім'ї;

б) будь-який представник чи службова особа держави, чи будь-яка службова особа, чи інший агент міжурядової міжнародної організації, коли проти нього, його офіційних приміщень, його житлового приміщення чи його транспортних засобів було вчинено злочин, має право згідно з міжнародним правом на спеціальний захист від будь-якого нападу на його особу, свобод і гідність, а також члени його сім'ї, що проживають з ним [13].

Що ж стосується точки зору вчених, то аналіз наукових розробок з цієї теми дозволяє виділити ознаки, що характеризують поняття представника іноземної держави у КК України:

- представником іноземної держави варто вважати представника будь-якої іноземної держави, незалежно від суспільного і державного ладу і ідеології;

- представник іноземної держави – це особа іноземного громадянства. Їм не може бути громадянин України;

- це особа, що перебуває в Україні з офіційним візитом;

- представник іноземної держави – це особа, що користується правом представництва і захисту інтересів своєї держави, правом ведення переговорів із вищими органами державної влади в Україні, а також інші особи, що мають міжнародний захист [14, с. 578].

Разом з тим, вказівка на «представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд і груп найманців, утворених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, до якої входять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України» вказує на те, що цими особами можуть бути й громадяни України та діяння яких можуть кваліфікуватися за ст. 111-1. Колабораційна діяльність або ст. 111-2. Пособництво державі-агресору КК України.

Висновки. Отже, проведений нами аналіз практики притягнення до кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення та окремих елементів цього складу кримінального правопорушення, вказують на необхідність удосконалення цієї норми. Це пов'язано, по-перше, з неправильним визначенням основного безпосереднього об'єкта, яким є

безпека людства, а право на свободу – додатковим безпосереднім об'єктом. Також визначення «представника іноземної держави» створює певні складнощі, оскільки такими особами також можуть бути громадяни України, діяння яких можуть кваліфікуватися за ст. 111-1. Колабораційна діяльність або ст. 111-2. Пособництво державі-агресору КК України.

Література:

1. Цвікі В. Ю. Міжнародно-правовий захист осіб від насильницьких зникнень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2018. 20 с.
2. Інформаційна довідка Моніторингової місії ООН з прав людини «Насильницькі зникнення в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією», опублікованою 31 березня 2021 р. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-03/UKR%20BN%20on%20Enforced%20dis%20Crimea%20.pdf>
3. Насильницькі зникнення в Україні та зникнення безвісті під час воєнного конфлікту на сході в 2014-2018 рр. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1528705847>
4. Мірошниченко В. Насильницькі зникнення на території України з 24 лютого 2022 року. URL: <https://t4rua.org/1428>
5. Політова А.С. Практика притягнення до кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення. *Актуальні питання у сучасній науці*. (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. №8 (14). С. 596-606. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-596-606](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-596-606)
6. Бабіков О. Насильницьке зникнення: проблемні питання кримінальної відповідальності. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/173139-nasilnitske-zniknennya-problemni-pitannya-kriminalnoyi-vidpovidalnosti>
7. Андрушко А.В. Проблемні аспекти об'єктивної сторони насильницького зникнення. *Воєнний конфлікт і злочинність: соціально-гуманітарні, кримінально-правові та кримінологічні аспекти*: збірник матеріалів Тринадцятої міжвузівської науково-практичної конференції (м. Северодонецьк, 30 жовтня 2020 року). Северодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ імені Е.О. Дідоренка, 2021. С. 142-150.
8. Андрушко А. До питання про об'єкт насильницького зникнення. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 грудня 2020 р.) / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 241-244.
9. Газдайка-Василишин І.Б., Созанський Т.І. Насильницьке зникнення: окремі аспекти законодавчої новели. *IV Львівський форум кримінальної юстиції «Кримінальна юстиція: quo vadis?»*: збірка тез Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 24-27.
10. Politova, A.S., & Akimov, M.O. (2021). On some issues concerning section 4.5. "Crimes Against Human Will and Dignity" of the Draft Criminal Code of Ukraine. *Legal Horizons*, 14(3-4), 9-17.
11. Політова А. С. Насильницьке зникнення: відповідність положень національного законодавства міжнародному праву. *Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну*; зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті віце-президента Кримінологічної асоціації України, професора О. М. Литвака (м. Харків, 23 квіт. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2020. С. 140-142.

12. Кримінальний кодекс України, прийм. 05 квітня 2001 р. Редакція від 11 серпня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

13. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, прийм. 14 грудня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text

14. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с.

References:

1. Tsviki, V.Y. (2018). Mizhnarodno-pravovyi zakhyst osib vid nasylnytskykh znyknenn [The International Legal Protection of Persons from Enforced Disappearances]. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa [in Ukrainian].

2. Informatsiina dovidka Monitorynhovoi misii OON z prav liudyny «Nasylnytski znyknennia v Avtonomnii Respublitsi Krym i misti Sevastopoli (Ukraina, tymchasovo okupovanykh Rosiiskoiu Federatsiieiu)», opublikovanoiu 31 bereznia 2021 r. [Information document of the UN Human Rights Monitoring Mission "Enforced disappearances in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine, temporarily occupied by the Russian Federation), published on March 31, 2021]. Retrieved from <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-03/UKR%20BN%20on%20Enforced%20dis%20Crimea%20.pdf> [in Ukrainian].

3. Nasylnytski znyknennia v Ukraini ta znyknennia bezvisti pid chas voiennoho konfliktu na skhodi v 2014-2018 rr. [Enforced disappearances in Ukraine and disappearances during the military conflict in the east in 2014-2018.]. Retrieved from: <http://khpgp.org/index.php?id=1528705847> [in Ukrainian].

4. Miroshnychenko, V. Nasylnytski znyknennia na terytorii Ukrainy z 24 liutoho 2022 roku [Enforced disappearances on the territory of Ukraine since February 24, 2022]. Retrieved from: <https://t4pua.org/1428> [in Ukrainian].

5. Politova, A.S. (2023). Praktyka prytyahnnennia do kryminalnoi vidpovidalnosti za nasylnytske znyknennia [The practice of criminally responsible for enforced disappearance]. *Aktualni pytannia u suchasni nauksi* (Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Pravo», Seriiia Ekonomika», Seriiia «Derzhavne upravlinnia», Seriiia «Tekhnika», Seriiia «Istoriia ta arkheolohiia») – *Current issues in modern science* (Series “History and archeology”, Series “Pedagogy”, Series “Law”, Series “Economics”, Series “Public administration”, Series “Technique”), 8(18), 596-606.

6. Babikov, O. Nasylnytske znyknennia: problemni pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti [Enforced disappearance: problematic issues of criminal responsibility]. Retrieved from: <https://sud.ua/ru/news/blog/173139-nasilnitske-zniknennya-problemni-pitannya-kryminalnoyi-vidpovidalnosti> [in Ukrainian].

7. Andrushko, A.V. (2021). Problemni aspekty obiektyvnoi storony nasylnytskoho znyknennia [Problematic aspects of the objective side of enforced disappearance]. *Voiennyi konflikt i zlochynnist: sotsialno-humanitarni, kryminalno-pravovi ta kryminolohichni aspekty: zbirnyk materialiv Trynadtsiatoi mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. (p.p. 142-150). Sievierodonetsk: Luhan. derzh. un-t vnutr. sprav imeni E.O. Didorenka [in Ukrainian].

8. Andrushko, A.V. (2020) Do pytannia pro ob'iekt nasylnytskoho znyknennia. *Teoretyko-prykladni problemy pravovoho rehuliuвання v Ukraini: materialy Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf.* (p.p. 241-244). Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].

9. Hazdaika-Vasylyshyn, I.B., Sozanskyi, T.I. (2018). Nasylnytske znyknennia: okremi aspekty zakonodavchoi novely. IV Lvivskiy forum kryminalnoi yustytsii «*Kryminalna yustytsiia: quo vadis?*»: zbirka tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (p.p. 24-27). Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

10. Politova, A.S., & Akimov, M.O. (2021). On some issues concerning section 4.5. “Crimes Against Human Will and Dignity” of the Draft Criminal Code of Ukraine. *Legal Horizons*, 14(3-4), 9-17 [in English].

11. . Politova, A.S. (2020). Nasylnytske znyknennia: vidpovidnist polozhen natsionalnoho zakonodavstva mizhnarodnomu pravu. *Derzhava i zlochynist. Novi vyklyky v epokhu postmodernu*; zb. tez dop. nauk.-prakt. konf., prysviach. pamiati vitse-prezydenta Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy, profesora O. M. Lytvaka (p.p. 140-142). Kharkiv: KhNUVS [in Ukrainian].

12. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05 kvitnia 2001 r. Redaktsiia vid 11 serpnia 2023 r. [Criminal Code of Ukraine dated April 5, 2001. Redaction dated August 11, 2023.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].

13. Konventsiiia pro zapobihannia ta pokarannia zlochyniv proty osib, yaki korystuiutsia mizhnarodnym zakhystom, u tomu chysli dyplomatychnykh ahentiv, pryin. 14 hrudnia 1973 r. [Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text [in Ukrainian].

14. Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; Za red. V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia (2010). *Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: pidruchnyk*. X. : Pravo [in Ukrainian].